
THE SUPPRESSING TWENTIES

Anouska Cremers, auteur is redactielid en sociaal psychiatrisch verpleegkundige

Vijfentwintig jaar vieren wij. De beroepsvereniging bestaat 25 jaar. Wat is dat op een mensenleven, niets toch? Ik bestudeerde de eerst vijf jaargangen van ons vakblad. Vooral de betrokken geest uit de columns van deze periode legitimeren de positie die ik mij bij dit schrijven permitteer.

Om enig idee te krijgen waar de psychiatrie, begin jaren tachtig staat, moeten we enkele vroege hoogtepunten en de roerige twintig jaar ervoor eens langs lopen.

(Eea ontleent aan Heerma van Voss A.J. *De geschiedenis van de gekkenbeweging.*

Belangenbehartiging en beeldvorming voor en door psychiatrische patiënten (1965-1978) gepubliceerd in MGv 33^e jaargang nr. 6-juni 1978. NCGV 1978).

In de jaren 60 ontstond de Stichting Pandora (1964), en had voorlichting als belangrijkste doelstelling: *het in bredere kring opwekken van beter begrip en inzicht in geestelijk-hygiënische problemen.* (Heerma van Voss A.J. *De geschiedenis van de gekkenbeweging. Belangenbehartiging en beeldvorming voor en door psychiatrische patiënten (1965-1978)* gepubliceerd in MGv 33^e jaargang nr. 6-juni 1978. NCGV 1978, pp 398).

Die doelstelling is anno 2004 wel gehaald. Althans in publieke termen. Onze vaktermen slenteren gemoedelijk over straat, de inzichten waaien verfrissend door de hoofden van zo'n beetje iedereen, en het begrip wordt op t.v. als een moesson over ons uitgegoten. We zijn dan ook op een punt beland dat de zin van therapie publiekelijk ter discussie staat. En terecht, want ik weet het soms ook niet meer.

De laatste jaren staat het MGv vol van wetenschappelijk onderzoek over en naar doel en kwaliteit van (psycho)therapie. Op zichzelf begrijpelijk natuurlijk want het is een forse kostenpost voor de zorgverzekeraar (...). Toch zet dit een zeer beperkt denkraam uit over therapie en hulpverlening. Zoals we de afgelopen jaren konden zien leidt het tot standaardisering en formalisering van hulpverleningswerk. (Baert D. *Vertrouwen in kennis? Systeemtheoretisch Bulletin* 21e jg. nr 3, 2003. Antwerpen. Deze

alinea is gebaseerd op dit artikel). Het gaat uit van het idee dat interventies exact meetbaar en registreerbaar zijn. Terwijl interventies betekenissen zijn, en betekenissen zijn subjectief. De hype van onderzoek en protocol leidt tot de gedachte dat er maar één soort kennis is waarop men kan vertrouwen, namelijk de objectief meetbare. Er ontstaat zodoende een hiërarchie in kennis. Enerzijds de hulpverlener die zijn deskundigheid weet aangevuld met 'Fingerspitzengefühl' en klinische blik en daarmee de nuances in de cliëntverhalen weet te onderscheiden. Anderzijds de zogenaamd 'professionele kenners' versholten in de gedaante van overheids- administraties, plannenmakers, adviescommissies en managers die, weinig of niet gehinderd door eigen ervaring met cliëntwerk, steeds meer dicteren hoe hulpverleners over hun werk moeten denken. Zij worden niet meer verondersteld zelf tot 'verantwoorde' kennis te komen. Om nog enige aanspraak te kunnen maken op hun identiteit van 'kenners' moeten zij steeds meer invoegen in de vanuit een andere, statistische en technologische ingang gediceerde praktijken van kennisverwerving. Alleen zo krijgt de huidige hulpverlener nog enige voeling met het feit dat hij of zij binnen de dagelijkse werking een *positie* heeft. Het is zorgwekkend hoe weinig besef er is over het feit dat hulpverleners die met cliënten werken en anderzijds managers en die procedures en registratie uitdokteren *niet* tot één en dezelfde wereld behoren. Procedureontwikkelaars en managers lijken niet in te zien dat ze in een andere wereld leven dan hun uitvoerende medewerkers; en omgekeerd. De technocraten en leidinggevende maken uit dat cliënten met vijf gesprekken te helpen zijn; de hulpverlener piekert zich suf over hoe hij dat ooit voor mekaar krijgt. Het lijkt wel of alsof het vertrouwen in technologisch gemedieerde planning

en meting de plaats inneemt van de dagelijkse dialoog omtrent hoe we met zorgen voor mensen bezig zijn.

Aan de ene kant hebben we de technische meting en registratie en aan de andere kant de klinische feeling. Dit zijn onvergelykbare categorieën. Het ene heeft het statuut van wetenschappelijkheid en verifieerbaarheid, het andere niet. (Tot hier werd gerefereerd aan het artikel van D. Baert). Inzicht kan geen strijd voeren met vermeend inzicht toch? Begrip is nog geen *verstehen*, maar leg dat maar eens uit als *verstehen* geobjectiveerd wordt. En laten we over de vaktermen maar helemaal zwijgen. In navolging van Balkenende, - of Balkenende volgt de trend hierboven beschreven?- veranderen de definities voortdurend onder druk van de productie. –men denke hier bijvoorbeeld aan ‘verantwoordelijkheid’ en ‘respect’. Meer concreet: het idee ‘vraaggestuurd’ werken. Dit kwam voort uit de gedachte de cliënt een mondige plaats toe te kennen in de organisatie van zorg en de hulpverlening. Meer dan eens bemerkte ik dat het kunnen formuleren van een heldere hulpvraag een zeker toegangsbewijs vormt om in aanmerking te komen voor hulpverlening.

Deze litanie is niet compleet zonder te noemen dat lang voordat Pandora bestond, in de voorlichting en werving voor verpleegkundigen, trefwoorden als ‘naasteliefde’, ‘opofferingsgezindheid’ en de ‘misdeelde medemens’ opvallen. (idem pp 400. Hier wordt gedoeld op de ‘Voorlichtingsdienst van de Algemeen Psychiatrische Inrichtingen’ Opgericht door zuster F. Meyboom in 1948). De sociale hiërarchie die hieruit sprak, werd in de loop van democratisering veroordeeld en de begrippen verdwenen in de twintig jaar daarna langzaam uit beeld. Ik zou ze, tegen beter weten in, in ere willen herstellen. Niet als kenmerk van de hulpverlener, maar als elementaire factoren van de omgang. Enkel en alleen omdat de sociale werkelijkheid in ons Nederlandse hulpverlenersidoom *ook* gekenmerkt wordt door verwerping en negatie. Het idoom bestaat immers uit andere termen, andere begrippen dan die waarmee de cliënt de dagelijkse last en problemen verwoordt. Het gaat om abstracties en deze maakt van een concreet substantieel probleem een idee. De hoge druk waaraan mensen bloot staan in hun pogingen zich als individu een positie te verwerven binnen familie, vrienden, buurt, en verder maatschappelijk verkeer raakt, onder andere door genoemd fenomeen, verder uit beeld. Aandacht voor de primair menselijke betrekking verdient beslist meer accent. Lijden en last spelen zich immers vooral ook af op het gebied van de betekenis die men al dan niet voor elkaar heeft. De sociale werkelijkheid is in de nieuwe taal van het bedrijf vooral onzichtbaar geworden: efficiëntie, winst-verlies, productie, management, callcenter, human resource, beperkte registratie, bedrijfscultuur, enzovoort. Er is doorgaans te weinig ruimte om ook daadwerkelijk te vertalen en te bemiddelen tussen de werkelijkheid van het dagelijks leven en die van de bedrijfseconomie. Opnieuw twee niet te vergelijken categorieën.

Het feit dat de verzorgingsstatus is ontbonden tot een hoopje as heeft waarschijnlijk tot voordeel dat *de mensch* gedwongen wordt tot zijn eigen sociale omgeving en daarmee zichzelf mogelijk herstelt. De drempels worden immers als maar hoger. Geinstitutionaliseerde hulpverlening is wat mij betreft nog steeds een lichaamsvreemde amoëbe, dient als zodanig behandeld, en krijgt dankzij de huidige ontwikkelingen ook wel weer die status.

Goed, wat er verder gebeurde op de vooravond van de NVSPV. In 1970 volgt het congres ‘Te Gek om Los te Lopen’. Op dit congres trad de Initiatiefgroep Geestelijke Volksgezondheid, naar buiten met de boodschap: “*Een aantal ouders en cliënten, die zich thans in landelijk verband gaan verenigen, acht het dringend noodzakelijk om bij de discussies over de geestelijke volksgezondheid te worden betrokken op basis van medezeggenschap en medeverantwoordelijkheid. Deze ouders en cliënten zijn bereid om vanuit hun standpunt bij te dragen in verdere*

opbouw en vormgeving". (Idem pp 406). In de strijd om de onmondigen mondig te maken vormde het congres het begin van een revolutie. Het begin van nieuwe gedachten, nieuwe projecten, steeds met als doel verbetering van de zorg, verbetering van de situatie van cliënten. Het had de emancipatie van de cliënt als leitmotiv.

De initiatiefgroep stelde verder *"De groep constateert een ontstellend gebrek aan deskundige helpers in de ambulante zorg van de geestelijke volksgezondheid en verzoekt het congres het opleidingsbeleid in deze grondig te herzien, teneinde op de kortst mogelijke termijn verbeteringen aan te brengen"* (Idem pp 406). Anno 2004 staat de opleiding op het punt ter ziele te gaan. Zij wordt onderdeel van een verpleegkunde opleiding. Werd begin jaren tachtig nog geijverd voor aansluiting bij de psychotherapeutische beroepsgroep –men dient in aanmerking te nemen dat de SPV-en van het eerste uur vaak een universitaire graad hadden-, de jaren daarna bewoog de SPV-opleiding vooral richting verpleegkunde. Jammer, want de potentiële meerwaarde van de SPV voor psychotherapieland werd zodoende de kop ingedrukt. Inmiddels zijn de ivoren muren verstevigd en verhoogd.

Heerma van Voss, wiens artikel ik hier als uitgangspunt gebruik, merkt op *"Het was de laatste grote manifestatie waar de opbouw van een 'geestelijk gezonde maatschappij' centraal stond, een maatschappij met minder onmacht, onzekerheid, onrust, slapeloosheid, neerslachtigheid, apathie, moedeloosheid, angst voor de dood, redeloze agressie en discriminatie"* (Idem pp 406). Wat mij betreft moeten we daar ook naar terug, nu anno 2004. Meer en meer voel ik me een pion die voor de vercommercialiseerde instelling – de zgn. non-profitsector, - en niet te vergeten -de zorgverzekeraar- geld in het laatje moet brengen. Als een vinger aan de hand die alsmaar graait en graait en graait.

Terug naar de geschiedenis. Het Dennendalconflict barste los in 1971, en bereikte de pers. Foudraïne's boek *Wie is van hout...* werd een publieke bestseller en maakte tenslotte de geestelijke volksgezondheid tot een publieke zaak. In de universiteitssteden ontstonden allerlei met elkaar discussiërende actiegroepen. De netwerken waren verspreid over verschillende domeinen en overzichtelijk, men kende elkaar. Alternatieve hulpverlening (zoals JAC's en Releases) werd opgezet, het Heidelbergse *Sozialistische PatientenKollektiv (SPK)*, die een ideologische klassenstrijd voerde: *Aus der Krankheit eine Waffe machen* kwam centraal te staan en had grote invloed op de Nederlandse gekkenbeweging (Idem pp 408).

Samenvattend leidde deze en andere gebeurtenissen tot volle wasdom van de antipsychiatrie in Nederland. Eind jaren zeventig stierf deze beweging echter een langzame en stille dood. Het ontstaan en vergaan van de *Gekkenkrant*, een niet te negeren Stichting Pandora, het begin van de Cliëntenbond, en de eerste wetsontwerpen van de BOPZ, als getuigen achterlatend. De tijd van grote manifestaties, actiegroepen, protestbijeenkomsten, sit-inns, sociale onrust en chaos was voorbij. Het leidde tot de oprichting van verenigingen en belangengroepen, en zij vormden tenslotte het begin van het huidige establishment ...

Er staat een nieuwe ster aan het firmament. De beroepsvereniging NVSPV. In navolging daarvan verschijnt in februari 1980 de eerste oplage van haar vakblad *Het Bulletin*. Het ontstaan van een vakblad is een eerste stap op de weg naar erkenning en vormgeving van een specifieke deskundigheid naar een autonome beroepsgroep. Het is de platgetreden weg naar institutionalisering. Om enige hulde te brengen aan de overleden woorden van geweten en protest zal ik u en uw voorgangers fetteren op een selectie uit het onomwonden woord van *Peut*. De columnist van het eerste uur SP:

*"Zeg amice hebben die S.P.V.-en hun identiteit nu al gevonden?"
"Wat heet collega, ze schijnen zich nu zelfs met hun professionalisering bezig te houden."
"Professionalisering, wat professionalisering, ze mogen zich niet eens een professie noemen;
ze slaan nu toch wel wat door, zeg."
" 't Ja, het was net zo lekker rustig die S.P.V.-en in hun eigen speeltuintje op zoek naar hun identiteit." (Het Bulletin Tweede jaargang nr. 5, 1982)*

Eclecticisme is het meest algemene, maar ook meest gebruikte begrip om het werk van de SPV te typeren. Op zichzelf is het begrip eclecticisme een zogenaamd containerbegrip. Het verwijst niet naar een bepaalde context zoals bijvoorbeeld het beroepsprofiel van de SPV, het refereert niet aan bepaalde GGZ-organisaties als RIAGG, bemoeizorg of RIBW, en het draagt geen beroepsvisie uit, zoals het begrip sociale psychiatrie.

Het begrip eclecticisme kan in alle maatschappelijke domeinen gebruikt worden om aan te geven dat het gaat om verschillende methoden en technieken, afkomstig uit verschillende subsystemen, die geïntegreerd worden tot een specifieke methode die ten dienste staat van het specifieke doel. Als SPV ervaar ik deze typering vooral als een last omdat het een begrip is zonder enige inhoud van zichzelf. Het zegt niets over mijn manier van werken, niets over de therapeutische technieken die ik gebruik, niets over het gedachtegoed op basis waarvan ik problematiseer en waaraan ik mijn handelen toets, en niets over de doelstellingen waaraan ik werk. Het gebruik van de term eclecticisme is vooral een teken van deze tijd waarin we nog steeds op zoek zijn naar onze identiteit.

*'Nederland heeft ooit in Genève een papier mede-ondertekend:
Dat ieder mens rechten heeft ongeacht zijn afkomst, ras, geloof of nationaliteit.
Nee, dit stukje gaat niet over Meindert Leerling, want als ik aan hem denk moet ik kotsen en kan niet verder schrijven.
Waar het wel over gaat is dat één van die rechten is: het recht op medische verzorging op GEZONDHEIDSZORG dus.
In Nederland heeft men momenteel wel een heel merkwaardige interpretatie van dit mensenrecht. Voorop de Ziekenfondsraad met in haar kielzog de socialisten den Uijl en Dales om van de christen-democraat Gardeniers maar niet te spreken.'*
(Het Bulletin Tweede jaargang nr. 6, 1982)

*Er moet in Nederland fors bezuinigd worden, althans dat maakt Den Haag ons wijs. Sommige partijen willen deze bezuinigingen zo ver doorvoeren, dat er voor de laagste inkomens armoe op moet volgen. Er ontstaat een nieuw proletariaat: W.A.O.ers, A.O.W.ers, mensen die leven van de A.B.W.
Deze zelfde partijen pakken ook juist deze groeperingen om het bezuinigingsdrift op te bevredigen: Kortingen op de bijstandsuitkering, kinderbijslag, studietoelages enz. en eigen bijdragen voor juridische hulp, medikatie en psychotherapie. De toekomstige doelgroep voor de A.G.G.Z. wordt al reeds gecreëerd. Spanningen en stress t.g.v. geldnood schulden etc. etc. nemen toe. Twee ministers vallen op: v.d. Stee (die met die hete aardappel in zijn keel die hij konstant met whiskey schijnt weg te spoelen) en Gardeniers, (diegene die konstant de indruk wekt haar kuisheidsgordel vast te houden). Deze zich Christen-democratisch noemende ministers zijn druk bezig om het land kapot te bezuinigen met het zwaartepunt het weghalen van overheids gelden bij de zwaksten. (Het Bulletin Tweede jaargang nr 8, 1982)*

Ik hield het zelf niet echt voor mogelijk, maar in de afgelopen twee maanden verschenen verschillende oudere dames in mijn gesprekskamer. Ouder in de zin van gerimpeld gezicht, wat stijfjes voortbewegend, hand achter de oorschelp, bril op de neus, handtas onder de arm geklemd, een wat afgeleefde jas, een uitdrukking van schrik, verbazing en verontwaardiging op door het leven getekende gezichten. Zij beklaagden zich over de kosten van het openbaar vervoer. De strekking van hun (afwisselend) verhaal, hun primaire bron van zorg, was dat zij opgeroepen waren door het CWI. Doorgenomen werd welk werk zij nog zouden kunnen doen. Verteld werd dat meer uren gewerkt moest worden omdat manlief in de WAO terecht was gekomen. Zij werden gesommeerd om te solliciteren, op straffe van korting op uitkering.

De Grote Schoonmaak is begonnen. Weg met de 70-er jaren en de verzorgingsstaat .

30.000 verpleegkundigen op straat, dat scheelt de staat weer twintig procent ambulante zorg en een vijfde inleveren, terwijl psychiatrische klinieken m.b.v. poli's kunnen uitbreiden; opvangcentra en crèches afbouwen en Boddaert-centra dicht, terwijl grote internaten er wat extra bij krijgen om "onze ontspoorde jeugd" te tuchtigen; FIOM : snoeien etc, etc. Niets is meer veilig, of zeker wat een jaar geleden als vanzelfsprekend gold. Melk moet en bezuinigen ook. D.m.v. de reeds door Julius Caesar ontwikkelde "verdeel-en-heers"-politiek, worden hulpverleners handig tegen elkaar uitgespeeld. Iedereen, bang voor Hans Achterhuis, is druk bezig te bewijzen, véél beter te werken dan de anderen.. Sluw, omdat zodoende de aandacht wordt afgeleid van de hoofdoorzaak, nl. het zotte in-het-wilde-weg-bezuinigen. Nou ja, in het wilde weg? Let op, alle maatregelen grijpen zo precies in elkaar, zo perfect en naadloos, dat het bestaan van een geniaal plan, uitgedacht door een "meesterbrein" zich laat vermoeden.

Dat plan bestaat uit: alles privatiseren, grotere financiële en machts- tegenstellingen tussen de rijke "elite" (zie bijvoorbeeld de samenstelling van dit kabinet) en tussen het "gewone volk"; voorts het opheffen van medezeggenschap en ontplooiing, en het bewust hooghouden van de werkloosheid om een crisis voor te wenden bij wijze van alibi.

Daarbij gevoegd een fikse dosis "law and order" om protesten in de klem te smoren en ten slotte wat hulpverleners om klachten aan te horen en 't schorriemorrie "ermee te leren omgaan", lees: van de straten af te houden. Een somber, onzinnig, overdreven (of zelfs nog erger!) links beeld? Ik hoop dat ik ongelijk heb en dat ik paranoid ben om aan welbewuste misleiding te denken. Ook hoop ik dat over enkele jaren door de huidige maatregelen de werkloosheid is opgelost en het weinige werk beter verdeeld en dat de zich verhardende tegenstellingen niet op geweld uitlopen! Maar toch... (Het Bulletin Derde jaargang nr 9, 1983)

In een organisatie werd het laatste kwartaal van 2003 gekenmerkt door een ongelooflijk hoge productiedruk. Waarbij dit op het onfatsoenlijk af, op het individu gespeeld werd. Alle geen-geld-genererende activiteiten moesten tijdelijk gestopt worden. Desondanks werd het jaar afgesloten met een zeer hoge schuld. In het nieuwe jaar zou de hulpverlener naast het vereffenen van deze schuld ook nog tot een bijna evenredig bedrag aan extra inkomsten moeten produceren. Bij de presentatie van de plannen voor het nieuwe jaar blijkt dat dit jaar gebruikt gaat worden om een geheel nieuwe organisatie op poten te zetten. Het doet denken aan de strategie van Kooistra van de Oesterbar in Amsterdam: een faillissement uitlokken, de dure en kritische krachten eruit en een doorstart maken...

'Als therapeuter heb ik weer een heerlijke tijd achter de rug, die mij waarschijnlijk geen windeieren gaat leggen. Ik doel nu op de zgn. "functieclassificatie", in gewoon Nederlands: de strijd welke discipline met de grootste buit gaat slepen dus.

Even zag het er somber uit voor academici als ik. Men sprak over het werk dat eenieder werkelijk doet en niet meer over de basisopleiding der hulpverleners. Nivelleren wilde men en zo. Maar toen de nood het hoogst was, was de redding nabij. De ABVA/ KABO besloot nl. om haar leden te raadplegen en zoals bekend bestaan deze leden meestal niet uit ons gestudeerden maar veel meer uit lager geschoolden. Gevaarlijk juist, zo'n samenbundeling van macht? WELNEE! Er was nl. zoveel kritiek van de weinigen die op de hoorzittingen van de vakbond verschenen, dat de ABVA/KABO meedeelde: hoor es, we willen natuurlijk best namens jullie deze poging tot functieclassificatie (het oranje boekje, weet u wel?) van de werkgevers tegenhouden, maar dan weten we het ook niet meer en zal er de eerste 10 jaar niets meer veranderen in de salarisverschillen. En nu gebeurt het onbegrijpelijke: de vakbondsleden schijnen dat te gaan akseptereren, zonder protest, zonder alternatieve plannen! Met open ogen houdt men alle verschillen intakt. U zult wel begrijpen dat ik al niet meer op een dergelijk voordeeltje had gerekend; kan ik toch nog mijn 2e huisje in Frankrijk opknappen zodra m'n jacht is afbetaald. Als Therapeuter heb ik een heerlijke tijd achter de rug.' (Het Bulletin Derde jaargang nr 10, 1983)

Het verschijnsel vakbond roept associaties op: spandoeken, akties; vakbondsbonzen op kantinetafeltjes die roepen: "Mannen, de beuk erin!" Wim Kok die praat over de minima, klassenstrijd, materialisme.

Natuurlijk heb ik het dan over de echte bonden, die zeggen wat zeggen wat ze denken; de onechte bonden zijn "beschaafd", zij schreeuwen niet maar willen praten; het is GODS-onmogelijk om uit de woorden van hun leiders op te maken of ze er nu zijn voor de werknemers of de werkgevers. Zij roepen altijd op tot dialoog i.p.v. verzet. Op het eerste oog (het andere knijpen ze meestal toe) zijn ze "aardiger" en "redelijker". In feite hebben ze 't gemakkelijker daar hun leden meestal niet in de hoek der verschoppelingen zitten.

Wie iets heeft hoeft er niet voor te vechten, wie niets heeft moet maar zien eraan te komen. Ouderwets standpunt, hm? (...) U bent vast geen vakbondslid of u heeft het materieel gezien goed. Met verschoppelingen doel ik nl. niet alleen op inkomen hoewel, kijk naar een bijstandsmoeder en je weet genoeg) maar ook over kennis, mogelijkheden te groeien, macht.

Nog steeds worden de rijken rijker en de armen armer. De recente miljoenennota bevordert deze trend nog maar, maar dat was te verwachten. Vreemd dat het geweld op de straten toeneemt en er cellentekort is. Nee, de vakbond heeft een belangrijke taak in de samenleving! Dat ik als Peut nu toevallig zelf geen vakbondslid ben, nu ja dat heeft natuurlijk niets met m'n inkomen te maken; dat is meer van, eh...PRINCIPIELE aard; enfin te ingewikkeld om te begrijpen voor u met een ongetwijfeld uitstekende (op uw niveau) maar gemiddelde opleiding. Of een SPV dan wel vakbondslid zou moeten zijn?

Tja, wat vindt u er zelf van? (Het Bulletin Vierde Jaargang, nr. 14, 1984)

Tja, wat vindt u er zelf van?

Wat veranderde er in GGZ-Nederland als we kijken naar uw en mijn nu? Als we afgaan op *Peut* niet zoveel, u kunt niet anders dan dit met mij eens zijn. Wilt u liever tot een andere conclusie komen? lees dan verder in dit blad.

Wat is er in ieder geval veranderd in het kielzog van *Peut*? De staanplaatsen werden zitplaatsen. Engagement werd cocon. Generalisatie werd nuance, roepen werd praten, ziekte werd verzuim, stelling werd uitleg, overleg werd papier, mobiliteit werd GSM, taak werd verzoek, verantwoordelijkheid werd delegatie, doel werd compromis, hoop werd keten. Critiek werd opbouwend. Geld maakt gelukkig.

Het is maar dat u het weet.